

Årsrapport SEDLER OG MYNTER 2007

**Området for finansiell stabilitet
Avdeling for kontante betalingsmidler**

Innholdsfortegnelse

1	ORGANISERINGEN AV KONTANTFORSYNINGEN.....	3
2	SEDLER OG MYNTER I OMLØP	4
2.1	SEDLER	4
2.2	MYNTER.....	4
2.3	PROGNOSE 2008 - 2010	4
3	INNSKUDD OG UTTAK AV KONTANTER I NORGES BANK.....	5
3.1	SEDLER	5
3.2	MYNTER.....	5
3.3	OMLØPSHASTIGHET.....	6
4	ANSKAFFELSE AV SEDLER OG MYNTER.....	6
5	DESTRUKSJON	6
5.1	KONTROLL- OG DESTRUKSJON I NORGES BANK	7
6	FORFALSKNINGER	8

1 Organiseringen av kontantforsyningen

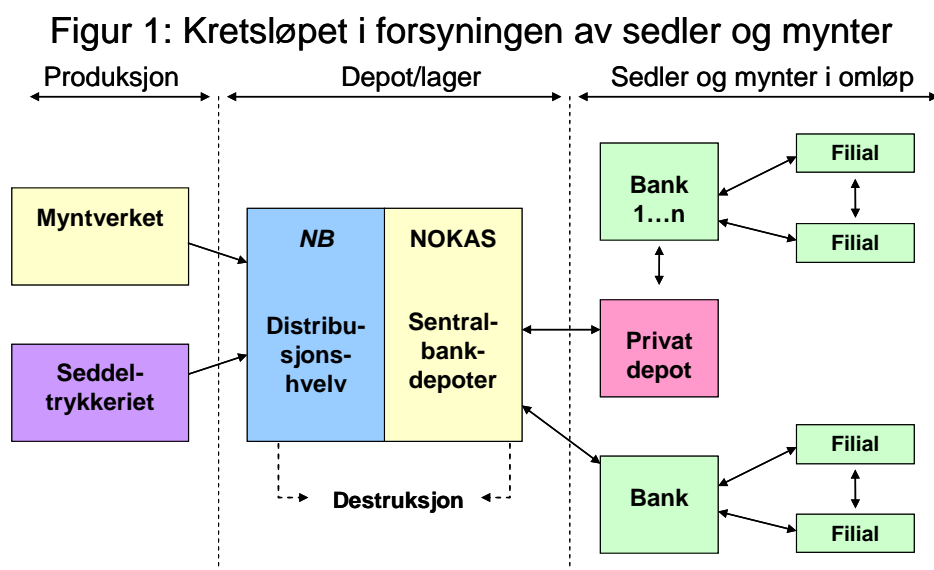
Norges Bank, som landets sentralbank, har ansvaret for å utstede pengesedler og mynter. Dette innebærer å fastsette sedlenes og myntenens pålydende og utforming. I tillegg har sentralbanken et ansvar for å sikre at samfunnet har tilgang til og nødvendig tillit til kontanter som betalingsmiddel.

Den fysiske forsyningen av kontanter kan deles i tre trinn: produksjon, Norges Banks depot/lager, og videre forsyning av sedler og mynter som er i omløp, se figur 1. Norges Bank har avtale om å kjøpe mynt fra Det Norske Myntverket¹ fram til 31.12.2009. Høsten 2007 ble det satt i gang en anbudsprosess for å velge leverandør fra 2010. Virksomheten i Norges Banks Seddeltrykkeri ble avviklet 30. juni 2007, og sentralbanken vil deretter kjøpe sedler fra andre seddeltrykkerier. Det er inngått avtaler med De La Rue International Limited fra England og Francois-Charles Oberthur Fiduciarie fra Frankrike. Avtalene gjelder for perioden 2007-2012, og første levering blir i 2008.

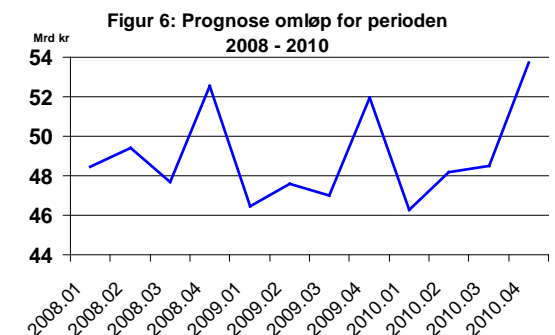
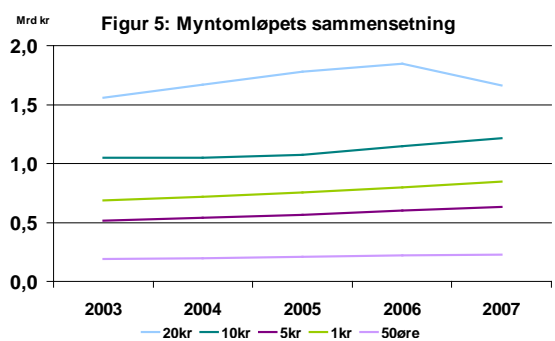
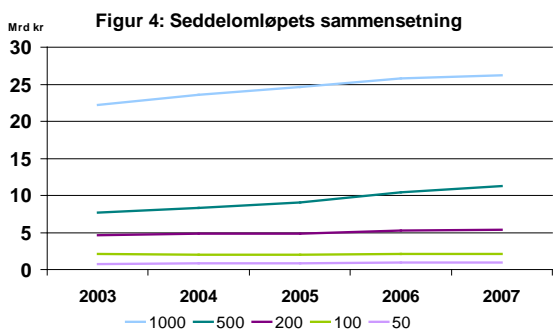
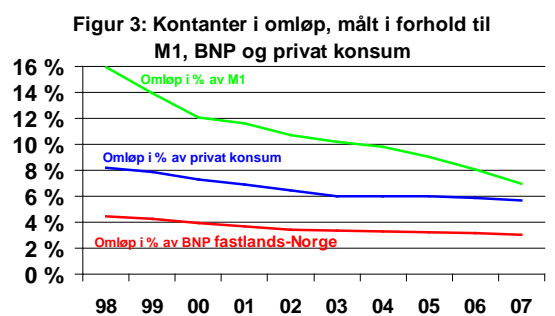
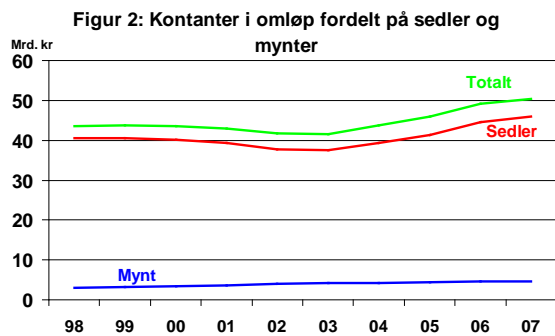
Norges Banks lagerhold er organisert ved et sentralt distribusjonshvelv og fem sentralbankdepoter lokalisert rundt om i landet. Distribusjonshvelvet driftes av Norges Bank, mens Norsk Kontantservice AS (NOKAS) drifter sentralbankdepotene på vegne av sentralbanken. I tillegg kjøper Norges Bank behandlingstjenester knyttet til sentralbankoppgavene fra NOKAS (inkludert destruksjon). NOKAS tilbyr kontanthåndteringstjenester til banker og andre i konkurranse med tilsvarende selskaper. Selskapet ble etablert med Norges Bank og private banker på eiersiden i 2001, men Norges Banks eierandel ble solgt i januar 2006.

Bankene rekvirerer kontanter og leverer inn overskuddsbeholdninger ved Norges Banks sentralbankdepoter. Publikum tar på tilsvarende måte ut kontanter fra og leverer inn overskuddsbeholdninger til bankene. Norges Bank forsyner dermed bankene med kontanter, og bankene står for den videre distribusjon til publikum. Når bankene har tatt ut kontanter fra Norges Bank er disse kontantene satt i omløp, og den mengden sedler og mynter som til enhver tid finnes ute i samfunnet (inkludert bankenes beholdninger), kalles gjerne omløpet av sedler og mynter eller kontantomløpet.

I 2005 ble antall sentralbankdepoter redusert fra 11 til 5, og det ble innført en ordning hvor Norges Bank etter nærmere regler gir rentekompensasjon på kontanter som bankene har i egne depoter. Pr 31.12.07 er det etablert 16 private kontantdepoter, NOKAS er depotforvalter for 9 og Loomis for 7.

¹ Den Kongelige Mynt AS ble i 2003 solgt til Samlerhuset AS Norge og Mint of Finland og endret navn til Det Norske Myntverket.

2 Sedler og mynter i omløp

Verdien av sedler og mynter i omløp har steget de fire siste årene. Gjennomsnittlig årlig vekst disse siste årene er på 5 prosent. Gjennomsnittsverdien av omløpet i 2007 var 50,4 milliarder kroner, dvs. 1,2 milliarder eller om lag 2,5 prosent mer enn i 2006 jf. figur 2.

Til tross for denne økningen utgjør verdien av sedler og mynter i omløp en stadig mindre andel av verdien av betalingsmidler disponert av publikum (M1), jf. figur 3. Andelen er redusert fra vel 16 prosent i 1998 til 7 prosent i 2007. Målt i forhold til privat konsum og BNP fastlands-Norge har kontanter i omløp vært relativt stabilt på henholdsvis ca 6 prosent og 3 prosent de siste årene.

2.1 Sedler

Gjennomsnittsverdien av seddelomløpet i 2007 var 45,9 milliarder kroner. Dette er over 3 prosent høyere enn i 2006. Figur 4 viser utviklingen i seddelomløpet fordelt på valører i perioden 2003-2007. Det har vært vekst i omløpet for alle valører i 2007. 500-kroneseddelen har den sterkeste økningen med 8 prosent. Gjennomsnittsverdien på en seddel i omløp ved utløpet av 2007 var 400 kroner, mot 404 kroner i 2006.

2.2 Mynter

Gjennomsnittsverdien av myntomløpet var i 2007 4,6 milliarder kroner, en nedgang på 2,5 prosent fra 2006. I verdi utgjør nedgangen 113,7 millioner kroner. Nedgangen skyldes i første rekke forbudet mot spilleautomater som trådte i kraft 1. juli 2007, noe som førte til stor inngang av 20-kronemynter til Norges Bank. Figur 5 viser utviklingen i myntomløpet fordelt på valører i perioden 2003-2007. 10-kronemynten har størst økning med 6 prosent, det vil si 69 millioner kroner. Gjennomsnittsverdien av en mynt i omløp var 2,74 kroner ved utgangen av 2007, mot 2,90 kroner i 2006.

2.3 Prognose 2008 - 2010

Figur 6 viser prognose for omløpet av sedler og mynt for årene 2008 til 2010. I modellen² som ligger til grunn for prognosen, avhenger etterspørselen etter kontanter av konsum på salgssted, bankenes innskuddsrente og kontantenes reduserte betydning som betalingsmiddel. Ut over normale sesongsvingninger indikerer prognosen en svak nedadgående trend i omløpet av kontanter de to neste årene og deretter en liten økning.

² Modellen er dokumentert i en artikkel av Knut Are Aastveit og Thomas Kjørstad i Penger og Kreditt 4/2005 "Norges Banks lagerstyring av kontanter".

Økningen i 2010 skyldes en forventet vekst i privat konsum og nedgang i renten, jf. Pengepolitisk rapport 3/07.

3 Innskudd og uttak av kontanter i Norges Bank

I dette kapitlet fokuserer vi på antall sedler og mynter, da dette gir bedre uttrykk for aktiviteten enn verditall knyttet til transaksjonene.

3.1 Sedler

Den samlede inngang og utgang av sedler viser fortsatt en nedgang i 2007, jf. figur 7. Nedgangen henger sammen med de endringer Norges Bank har gjennomført på kontantområdet de siste årene:

- Krav om kvalitetssortering før innskudd i sentralbanken
- Økte standard enheter for innskudd og uttak
- Endringer i innkrevingsmåten for ekspedisjonsavgifter
- Avvikling av sentralbankdepoter og etablering av rentekompensasjon til private kontantdepoter

I 2007 var total inngang av sedler på 126,8 millioner stk, mens utgangen var på 131,8 millioner stk. Dette tilsvarer en verdi på hhv. 41,4 og 42,4 milliarder kroner. Nettoutgangen er lavere enn året før, og har trolig sammenheng med at det i motsetning til foregående år ikke har vært en økning i antall private kontantdepoter. Beholdningene i de private kontantdepotene regnes som en del av kontanter i omløp.

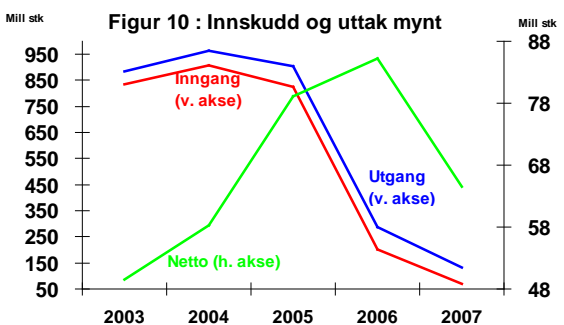
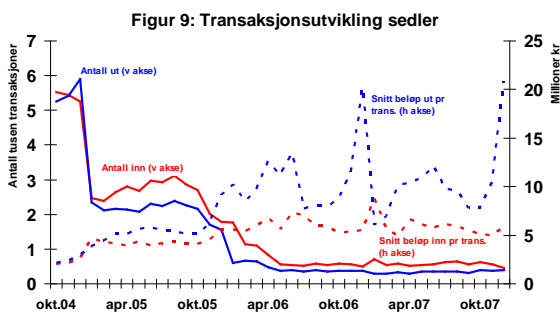
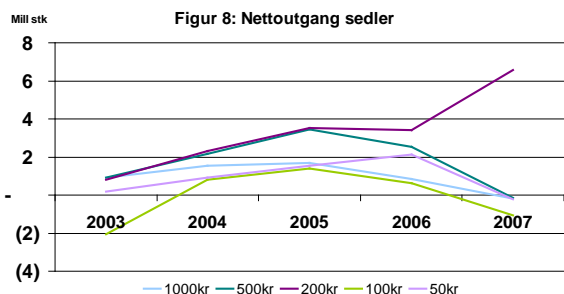
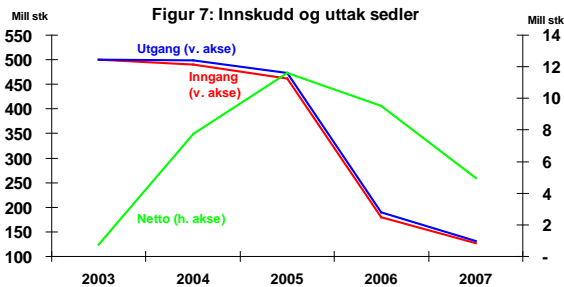
Valørfordelingen av den totale inn- og utgangen har forandret seg de siste årene, se figur 8. Når det samlet sett er netto utgang av sedler i 2007, skyldes dette 200-kroneseddelen. De andre seddelvalørene har en liten netto inngang.

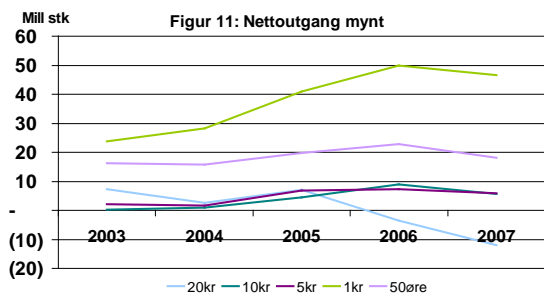
Sentralbankdepotet i Oslo har den største andelen av samlet seddelinngang med ca 30 prosent. Depotet i Bergen har den laveste andelen på 9 prosent.

3.2 Mynter

I 2007 var total inngang av mynter på 68,4 millioner stk, mens utgangen var på 132,9 millioner stk. Dette tilsvarer en verdi på hhv. 706 og 610 millioner kroner.

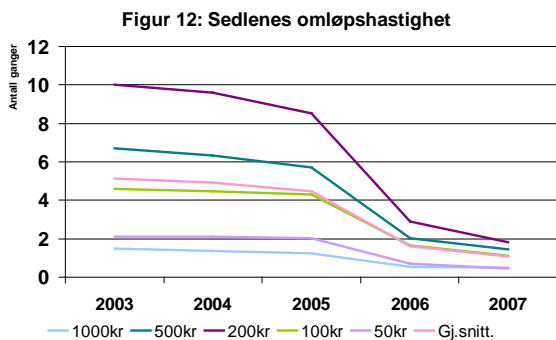
Inngangen av mynter er redusert med 135 millioner stk i forhold til 2006, mens utgangen har gått ned med 155 millioner stk. Forklaringen på dette er trolig at etableringen av private kontantdepoter har fått full (helt års) effekt (se pkt 2.1).

Valørfordelingen av den samlede inn- og utgangen har også endret seg, se figur 11. Utgangen av 1-kronemynten har de siste årene økt mer enn forventet, nettoutgangen er imidlertid litt lavere i 2007 enn 2006.

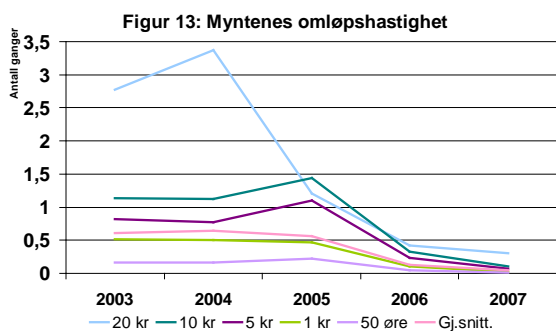
1. juli 2007 ble det innført totalforbud mot spilleautomater. Dette medførte en netto inngang av 20-kronemynter til sentralbanken i 2007.

Nettoforbruket av de andre myntvalørene har også gått ned sammenlignet med 2006, men trenden er fortsatt netto utgang.

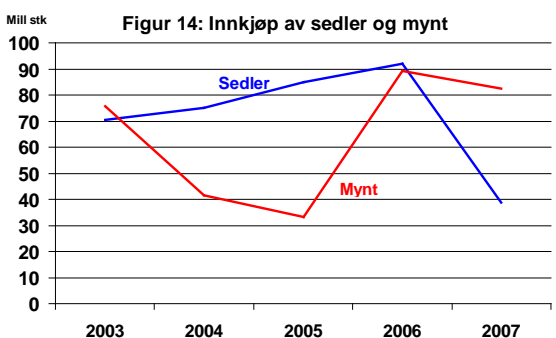
3.3 Omløpshastighet

Omløpshastigheten viser hvor mange ganger sedler og mynter i gjennomsnitt er innom Norges Banks depoter i løpet av ett år. Omløpshastigheten for sedler og mynt vil variere avhengig av valør da de har ulikt bruksmønster. Det var en markant nedgang i omløpshastigheten for både sedler og mynter i 2006, jf. figur 12 og 13, og nedgangen har fortsatt i 2007. Dette er et resultat av etableringen av private kontantdepoter. Disse depotene står for en stor del av omfordelingen av sedler og mynter i kontantforsyningen.

4 Anskaffelse av sedler og mynter

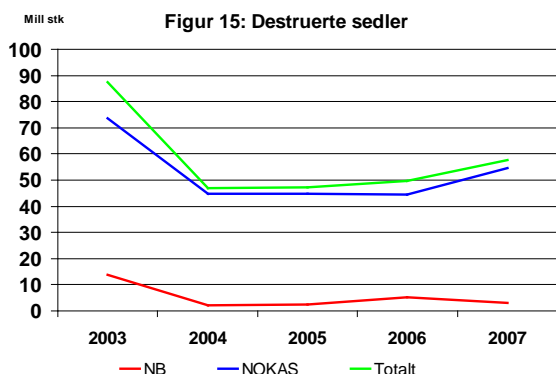
Totalt er det mottatt nesten 39 millioner stk. 200-kronesedler fra Norges Banks Seddeltrykkeri i 2007, jf. figur 14. Trykkeriet ble, som tidligere nevnt, avviklet i juni 2007.

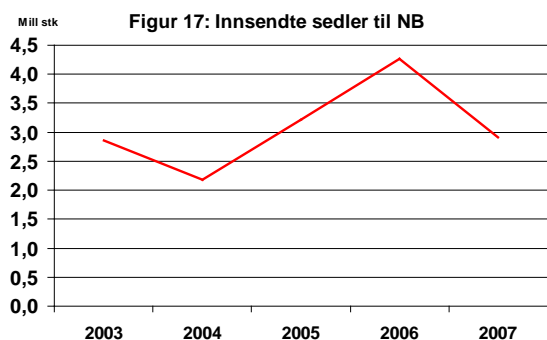
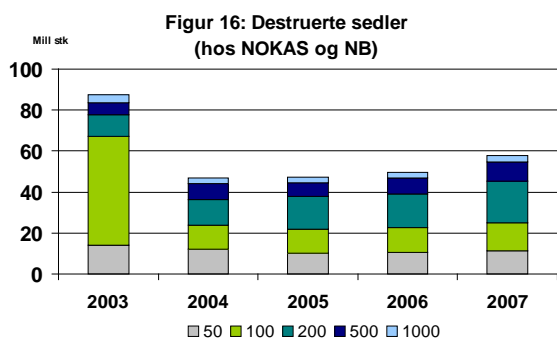
Som følge av den store etterspørselen etter 50-ører og 1-kroner, var leveransen fra Myntverket fortsatt høy i 2007. Det ble levert 82,6 millioner stk. mynter fordelt på 0,5 millioner stk. 20-kronemynter, 0,5 millioner stk. 10-kronemynter, 9,2 millioner stk. 5-kronemynter, 52,3 millioner stk. 1-kronemynter og 20,1 millioner stk. 50-øremynter.

5 Destruksjon

Norges Bank er ansvarlig for å opprettholde en tilfredsstillende kvalitet på sedler i omløp og iverksette tiltak for å oppnå dette. Dette innebærer blant annet å legge til rette for at slitte, skadde og utgåtte sedler tas ut av sirkulasjon og blir destruert.

Figur 15 og 16 viser utviklingen i antall destruerte sedler. Høye tall i 2003 skyldes oppgradering og utskifting av sedler. I 2007 ble det totalt destruert 57,7 millioner stk sedler, tilsvarende en verdi på 13,7 milliarder kroner. 95 prosent av all seddeldestruksjonen ble utført på behandlingsmaskinene i

NOKAS, mens det resterende ble destruert av Norges Bank. Informasjon om destruksjon oppsummeres i en egen destruksjonsrapport hvert år.

5.1 Kontroll- og destruksjon i Norges Bank

Norges Bank mottar alle sedler som er avvist i NOKAS' behandlingsmaskiner samt all seddelinngang av seddelutgave V og eldre. Videre mottas sedler som er innlevert i forbindelse med erstatningssaker og etter hvitvaskingslovens bestemmelser (i hovedsak fargede sedler). I alt utgjorde dette 2,9 millioner sedler i 2007, jf. figur 17. Av disse var ca 0,4 millioner stk fargede sedler.

Sedlene telles og etterkontrolleres før de destrueres under overvåking av en tilsynsgruppe. Norges Bank stod for ca 5 prosent av all seddeldestruksjonen i 2007, det vil si 3,2 mill stk sedler.

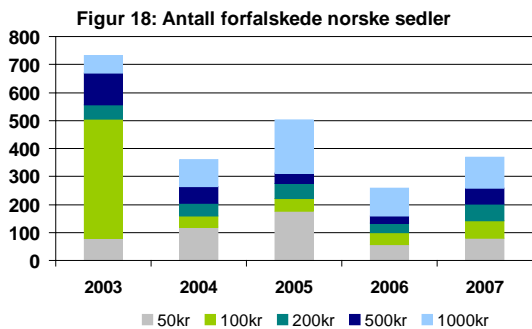
Av sedlene som ble kontrollert, ble det i 2007 oppdaget 5 falske sedler; 3 stk 50-kronesedler og 2 stk 200-kronesedler.

I løpet av året mottar Norges Bank gammel³ og skadet mynt fra sentralbankdepotene og privatpersoner. Denne mynten blir destruert ca. en gang i året. Destruksjonen skjer ved at myntene deformeres i en maskin som leies fra firmaet Metallco. Myntene kan dermed ikke lenger brukes som betalingsmiddel. All gammel og skadet sirkulasjonsmynt samt innleverte minnemynter på lager hos Norges Bank, blir deformert. Metall fra de deformerte myntene blir deretter solgt.

I 2007 mottok Norges Bank 4,9 millioner stk mynt, det er 1 million stk færre enn i 2006. Sentralbankens plikt til å innløse gamle utgaver av 50-øremynter produsert fram til 1996, opphørte 16. september 2007. Norges Bank har fått inn 1,3 millioner stk av de gamle 50-øremyntene i 2007. Da innløsningsplikten opphørte var det 157 millioner slike mynter i sirkulasjon.

I 2007 ble det destruert til sammen 9,1 millioner stk mynt hvorav 6 119 stk var minnemynt. Til sammen hadde myntene en pålydende verdi på 20,9 millioner kroner. I 2005 ble det destruert til sammen 32,7 millioner mynt hvorav 28 578 stk var minnemynt. Det ble ikke destruert mynt i 2006.

³ Tilbaketrukket mynt, jf sentralbankloven § 15.

6 Forfalskninger

Antall forfalskede sedler er kraftig redusert de siste årene i forhold til nivået rundt tusenårsskiftet, men i 2007 har det vært en liten økning. I 2007 ble det registrert 369 stk⁴ forfalskede sedler mot 258 stk i 2006. Sammenlignet med eurolandene har Norge ca 3 forfalskede⁵ sedler pr. millioner sedler i omløp, mot eurolandenes 49 stk⁶. I 2007 er 33 prosent av forfalskningene kopier av ikke-oppraderte sedler. Informasjon fra Kripas tilsier at kvaliteten på forfalskningene er svært dårlig og at de er lette å oppdage i sirkulasjon.

	1000 kr	500 kr	200 kr	100 kr	50 kr	Sum	Fordeling
Ikke oppgr. utgave	47	0	17	39	18	121	33 %
Oppgradert utgave	65	55	43	24	61	248	67 %
Alle utgaver	112	55	60	63	79	369	100 %
Fordeling	30 %	15 %	16 %	17 %	21 %	100 %	

Tabell 1 Forfalskede sedler 2007 (kilde Kripas)

⁴ Tallene viser kun beslag gjort i Norge. Tallene vil normalt oppjusteres etter hvert som saker fra lokale politikamre kommer inn til Kripas.

⁵ 369 forfalskede sedler over et gjennomsnittlig seddelomløp på 116 millioner stk.

⁶ For eurolandene var det i 2007 omtrent 561 000 stk forfalskninger og ca 11 400 millioner stk sedler i omløp. Kilde: ECB, press release 10 January 2008.